

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2012. Ovaj prevod naručen je uz podršku Zakladnog fonda za ljudska prava Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Nije obavezujući po Sud. Za dalje informacije, vidi potpunu naznaku autorskih prava na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Court européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin présent document.

DRUGO ODJELJENJE

PREDMET GÜVEÇ PROTIV. TURSKE

(Predstavka br. 70337/01)

PRESUDA
[Odlomci]

STRASBOURG

20. januar 2009.

KONAČNI TEKST

20/04/2009

Ova presuda može podlijegati uređivačkoj reviziji.

U predmetu Güveç protiv Tuske,

Evropski sud za ljudska prava (Drugo odjeljenje), koji je zasijedao kao Vijeće u sastavu:

Françoise Tulkens, *predsjednik*,

Ireneu Cabral Barreto,

Vladimiro Zagrebelsky,

Danutė Jočienė,

Dragoljub Popović,

Nona Tsotsoria,

Işıl Karakaş, *sudije*,

i Sally Dollé, *sekretar Odjeljenja*,

nakon vijećanja bez prisustva javnosti, održanog 16. decembra 2008,
donosi sljedeću presudu, usvojenu navedenog datuma:

POSTUPAK

1. Predmet potiče iz predstavak (br. 70337/01) protiv Republike Turske, koju je Sudu po članu 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda ("Konvencija") podnio turski državljanin, g. Oktay Güveç ("podnosilac"), na dan 9. aprila 2001.

2. Podnosioca, kojem je odobrena pravna pomoć, zastupale su gđa Mükrimė Avcı i gđa Derya Bayır, advokati iz Istanbula. Tursku vladu ("Vlada") zastupao je njen zastupnik.

3. Podnosilac je naročito naveo da su njegovo čuvanje u zatvoru s odraslima i njegovo suđenje pred Sudom državne sigurnosti umjesto pred sudom za maloljetnike bili suprotni članu 3. Konvencije. Po članovima 5. i 6. Konvencije, žalio se i da nije bio na slobodi do suđenja, te da suđenje nije bilo pravično.

4. Na dan 2. juna 2005, Sud je odlučio da Vladu obavijesti o predstavi. Po odredbama člana 29, § 3. Konvencije, odlučio je da razmatra meritum predstave u isto vrijeme kad i prihvatljivost.

ČINJENICE**I. OKOLNOSTI U PREDMETU**

5. Podnosilac je rođen 30. aprila 1980. i živi u Belgiji.

6. Na dan 29. septembra 1995, izvjesni Özcan Atik uhapšen je pod sumnjom da je član PKK.¹ Narednog dana je podnosilac uhapšen u Istanbulu, po osnovu informacija koje je policiji navodno dao g. Atik. Prema tim informacijama, podnosilac je bio član PKK. Po hapšenju je podnosilac priveden u policiju.

7. Policija je 5. oktobra 1995. ispitivala podnosioca. U pismenoj izjavi koju je policija pripremila, a on potpisao, navodi se da je rekao da je član PKK i da je imao nekoliko sastanaka s nekolicinom članova, uključujući Özcanu Atika. Jednom je Özcan Atik rekao podnosiocu da je pitao izvjesnog Menderesa Koçaka da finansijski pomogne PPK, ali da je g. Koçak odbio. Nakon toga je Özcan Atik pitao podnosioca da mu pomogne da zapale automobil g. Koçaka. To su uradili jedne večeri, uz pomoć još dvije osobe. Podnosilac je dodao da bi, da nije bio uhapšen, učestvovao i u drugim aktivnostima u ime PPK.

8. Na dan 7. oktobra 1995, g. Koçak je identificirao g. Atika i još jednu osobu kao osobe koje su od njega tražile da da novac za PKK. Nije znao da li su te iste osobe kasnije zapalile njegov automobil i radnju.

9. Na dan 9. oktobra 1995, policajci su podnosioca i još tri osobe, uključujući g. Atika odveli u ulicu gdje je zapaljeno vozilo g. Koçaka.

10. Na dan 12. oktobra 1995, podnosilac i još 21 osoba uhapšena u sklopu iste policijske operacije odvedeni su u istanbulsku podružnicu Instituta za forenzičku medicinu, gdje ih je pregledao ljekar. Prema medicinskom izvještaju izrađenom tog dana, na tijelu podnosioca nije bilo nikakvih znakova zlostavljanja.

11. Istog dana je podnosilac odveden na Sud državne sigurnosti Istanbul, gdje su ga saslušali tužilac, a nakon toga i sudija, koji je naložio pritvor do početka krivičnog postupka protiv njega. U izjavi koju je pripremio tužilac, navodi se da je podnosilac izjavio da je simpatizer, ali ne i član PKK. Vozilo je zapalio s još tri osobe. U izjavi koju je sudija pripremio, međutim, navodi se da je podnosilac izjavio da je vozilo zapalio sam.

12. Kad ga je ispitivala policija, a kasnije i tužilac i sudija, podnosioca nije zastupao advokat.

13. Na dan 27. novembra 1995, tužilac Suda državne sigurnosti Istanbul podnio je sudu optužnicu, kojom se podnosilac i još petnaest osoba terete za aktivnosti s ciljem otcjepljenja dijela nacionalnog teritorija. Po članu 125. Krivičnog zakona koji je tad bio na snazi, kazna propisana za to djelo je bila smrtna kazna (vidi odjeljak Relevantni domaći zakon i praksa u daljem tekstu).

14. Pripremno ročište održano je 18. decembra 1995, pred Sudom državne sigurnosti Istanbul ("raspravni sud"). Jedan od trojice sudija u vijeću bio je vojni oficir.

¹ Kurdistaniska radnička partija, ilegalna organizacija.

15. Nakon prve rasprave, održane 27. februara 1996, podnosilac je bio prisutan, ali ga nije zastupao advokat.

16. Tokom druge rasprave, održane 1. marta 1996, podnosioca još uvijek nije zastupao advokat pri saslušanju pred raspravnim sudom. Podnosilac je pred raspravnim sudom izjavio da mu je njegov prijatelj iz djetinjstva, Özcan Atik, jednom rekao da prodaje novine i da jedan kupac neće da plati. G. Atik je tad predložio da "kupcu održe lekciju". Jedne noći su g. Atik i podnosilac stigli pred jednu veliku zgradu. G. Atik je ispred zgrade iz kanistera izlio benzin i zapalio ga. Sam podnosilac nije zapalio nikakvo vozilo i ne poznaje g. Menderesa Koçaka.

17. Podnosilac je raspravnom sudu rekao da je, dok je bio u policijskom pritvoru, dobio elektrošokove, bio prskan vodom pod pritiskom i premlaćen policijskom palicom; udarali su ga i po stopalima. Nakon toga je potpisao izjavu koja ga implicira u djelima koja su mu kasnije stavljena na teret. Što se tiče izjave koju je od njega tužilac uzeo 12. oktobra 1995, podnosilac izjavljuje da su ga i tužilac, a nakon toga i sudija, samo pitali za datum rođenja; nije im dao nikakve izjave. Podnosilac negira i da ga je policija odvela na mjesto gdje je navodno zapalio vozilo (vidi stav 9. gore). Raspravni sud je isti dan odbio podnosiočev zahtjev za puštanje.

18. Tokom treće rasprave, održane 18. aprila 1996, advokatica koja je zastupala neke od podnosiočevih suoptuženika obavijestila je raspravni sud da će ona zastupati i podnosioca. Tokom iste rasprave, Menderes Koçak je dao iskaz u svojstvu svjedoka i izjavio da Özcan Atik nikad od njega nije tražio da da novac za PKK. Vozilo u njegovom vlasništvu jeste bilo zapaljeno, ali ne misli da je to uradio Özcan Atik.

19. Podnosilac je u zatvoru bio pod režimom ograničenih posjeta i nije imao priliku za otvorene posjete porodice.

20. Podnosilac nije bio prisutan na šest rasprava koje su uslijedile u intervalima od po dva mjeseca. Raspravni sud je dobio zahtjeve za puštanje koje je podnio njegov advokat. Advokat je tvrdio da nema dokaza protiv podnosioca, osim onog što je pribavljeno zlostavljanjem.

21. Tokom desete rasprave, održane 29. maja 1997, bez prisustva podnosioca, ali u prisustvu advokata, tužilac je od raspravnog suda tražio da se podnosiocu sudi za djela članstva u ilegalnoj organizaciji i izazivanja imovinske štete, a ne za djelo koje mu se optužnicom stavlja na teret (vidi stav 13. gore). Raspravni sud odbio je zahtjev za puštanje.

22. Podnosiočev advokat nije prisustvovao jedanaestoj raspravi, održanoj 17. jula 1997. Tokom dvanaeste rasprave, održane 26. avgusta 1997, advokat je tvrdio da, u svjetlu iskaza koji je g. Koçak raspravnom sudu dao 18. aprila 1996. (vidi stav 18. gore), nema dokaza koji ukazuju na to da je podnosilac izvršio djela koja mu se stavljaju na teret.

23. Advokat nije prisustvovao trinaestoj raspravi, održanoj 2. oktobra 1997, zbog obaveza pred Sudom za radne odnose. Podnosilac je sam sebe

zastupao i ponovio je navode o zlostavljanju u policijskom pritvoru. Tražio je da bude pušten. Raspravni sud je taj zahtjev odbio.

24. Na dan 17. oktobra 1997, raspravni sud je podnosioca proglasio krivim za članstvo u ilegalnoj organizaciji i za paljenje motornog vozila, te mu izrekao zatvorsku kaznu od devet godina, osam mjeseci i deset dana. Raspravni sud je smatrao da izjave koje je podnosilac dao policiji, te izjave njegovih suoptuženih, dokazuju da je podnosilac bio član ilegalne organizacije i da je zapalio vozilo.

25. Podnosilac se žalio. Kasacioni sud je 12. marta 1998. poništio podnosiočevu osuđujuću presudu. Predmet je vraćen raspravnom sudu na ponovno suđenje.

26. Raspravni sud je 11. septembra 1998. održao pripremno ročište za ponovno suđenje. Jedan od trojice sudija u vijeću bio je vojni oficir.

27. Osam rasprava je održano u periodu od 27. oktobra 1998. do 30. decembra 1999. Podnosiočev advokat bio je prisutan na samo jednoj raspravi, onoj održanoj 18. marta 1999, a podnosilac je bio prisutan na dvije rasprave. Tokom pete rasprave, održane 15. jula 1999, vojni sudija zamijenjen je civilnim, u skladu sa zakonom koji je u međuvremenu stupio na snagu (up. *Öcalan protiv Turske* [Veliko vijeće], br. 46221/99, §§ 2-54, ECHR 2005-IV).

28. Na dan 18. novembra 1999, policijski načelnik je obavijestio raspravni sud da, suprotno navodima, nikakvo vozilo u vlasništvu Menderesa Koçaka nije bilo zapaljeno.

29. Deveta rasprava održana je 21. marta 2000. Podnosilac je bio prisutan, ali advokatnije. Tokom rasprave, Menderes Koçak je dao izjavu pred raspravnim sudom i izjavio da mu automobil nije bio zapaljen. Niko od njega nije tražio novac za PKK. Kad ga je raspravni sud pitao da objasni neslaganja između izjave koju je policiji dao 7. oktobra 1995. (vidi stav 8. gore) i svjedočenja. g. Koçak je kazao da ništa takvo nije rekao policiji; morao je da potpiše sve što je bilo napisano u izjavi koju su sastavili policijski službenici.

30. Tokom iste rasprave, podnosilac je ponovio da ne poznaje g. Koçaka i da nije zapalio njegov auto. Ukazao je na to da je uhapšen kad mu je bilo 15 godina, bez bilo kakvih dokaza protiv njega, te pitao da bude pušten. Raspravni sud je taj zahtjev odbio.

31. Podnosilac, ali ne i njegov advokat, prisustvovao je desetoj raspravi, održanoj 23. maja 2000.

32. Tokom jedanaeste rasprave, održane 25. jula 2000, u odsustvu podnosiočevog advokata, sudu je predloženo pismo koje su napisali drugi koji su s podnosiocem dijelili ćeliju. U pismu je navedeno da "[podnosilac] ima ozbiljnih psihijatrijskih problema. Njegovo liječenje nadzire jedna psihijatrijska bolnica u Istanbulu. Nije u stanju da živi bez tuđe pomoći i zdravlje mu propada. Kao takav, nije u stanju da prisustvuje raspravama i odbio je da prisustvuje današnjoj raspravi. Osjećamo potrebu da vam

pošaljemo ovo pismo, jer smo otkrili da njegov advokat ne prisustvuje raspravama”.

33. Prema medicinskom izvještaju koji je pripremio zatvorski ljekar na dan 24. jula 2000, koji je priložen pismu drugih zatvorenika iz ćelije, podnosilac je na dan 2. juna 2000. odveden u psihijatrijsku bolnicu, a 11. jula 2000. vraćen u zatvor.

34. Podnosiočeva majka je prisustvovala raspravama i obavijestila raspravni sud o podnosiočevim ozbiljnim psihijatrijskim problemima. Tražila je da podnosilac bude pušten iz zatvora. Tokom iste rasprave, tužilac je tražio od raspravnog suda da podnosioca oslobodi optužbe za paljevinu (član 516, § 7. Krivičnog zakona), ali da ga osudi za djelo članstva u ilegalnoj organizaciji (član 168. Krivičnog zakona).

35. Međutim, raspravni sud naložio je nastavak pritvora, te ga uputio u psihijatrijsku bolnicu da se utvrdi da li je bio deliktno odgovoran (*doli capax*) u vrijeme navodnog izvršenja djela.

36. Na dan 7. avgusta 2000, zatvorski ljekar je podnio izvještaj o problemima od kojih je podnosilac patio u zatvoru. Prema tom izvještaju, podnosilac je u junu 1999. pokušao samoubistvo predoziranjem. U avgustu 1999. se zapalio i zadobio teške i obimne opekotine. Proveo je tri mjeseca u bolnici, na liječenju povreda. Tokom boravka u bolnici je primao i lijekove za depresiju. Nakon povratka u zatvor, liječenje opekotina nastavljeno je pet mjeseci. Po tijelu još uvijek ima ožiljke.

37. Na dan 2. juna 2000, podnosiočevo psihološko zdravstveno stanje se pogoršalo i odveden je u bolnicu, gdje je zadržan mjesec i po. Nakon povratka iz bolnice, zdravstveno stanje mu se nastavilo pogoršavati i sad je odbijao da s bilo kime razgovara.

38. Zatvorski ljekar u svom izvještaju zaključuje da situacija u zatvoru nije kompatibilna s podnosiočevim tretmanom. Podnosilac mora značajan vremenski period provesti u nekoj specijaliziranoj bolnici.

39. Tokom 12. rasprave, održane 10. oktobra 2000, gđa Mükrim Avcı, jedna od gore imenovanih zastupnica podnosioca (vidi stav 2.), predočila je raspravnom sudu ovlaštenje za zastupanje i izjavila da preuzima zastupanje. Gđa Avcı je u svojim pismenim opservacijama, podnesenim raspravnom sudu tog istog dana, tvrdila da je podnosiocu u vrijeme kad je uhapšen bilo samo 15 godina. Turska je potpisnica UN-ove Konvencije o pravima djeteta. Član 40, § 3. te Konvencije preporučuje državama potpisnicama da uspostave procedure i institucije specifično namijenjene djeci optuženoj za krivična djela. Maloljetnički sudovi postoje u Turskoj. Međutim, podnosiocu je na teret stavljeno djelo koje je u nadležnosti sudova državne sigurnosti, te mu, kao takvom, domaći zakon onemogućava da mu se sudi pred maloljetničkim sudom. Da je podnosiocu suđeno pred maloljetničkom sudom, ne bi 12 dana proveo u policijskom pritvoru, advokat bi bio imenovan da ga zastupa, i njegov bi predmet bio zaključen u kratkom vremenskom roku.

40. Advokat dodaje i da je zlostavljanje kojem je podnosilac bio podvrgnut u policijskom pritvoru, zajedno s dužinom zatvorskog pritvora, djetetu njegovih godina bilo previše za podnijeti. U dva navrata je sebi pokušao oduzeti život. Još uvijek ima ozbiljne psihijatrijske probleme i teško mu je da prisustvuje raspravama. Advokat traži da podnosilac bude pušten, da bi mogao ići na liječenje.

41. Advokat obavještava raspravni sud i da podnosilac nije odveden u bolnicu, bez obzira na sudski nalog od 25. jula 2000. (vidi stav 35. gore). Istog dana raspravni sud nalaže da podnosilac bude pušten iz zatvora uz kauciju.

42. Podnosilac prisustvuje 14. raspravi, održanoj 13. marta 2001, i obavještava raspravni sud da, mada jeste otišao u bolnicu na ljekarski pregled, bolnica je odbila da ga pregleda, jer nije imao zvaničnu uputnicu. Raspravni sud izdaje novi nalog za upućivanje u bolnicu.

43. Podnosilac je u psihijatrijskoj bolnici pregledan 25. aprila 2001. Prema nalazu nakon pregleda, uz dva gore pomenuta navrata (vidi stav 36.), podnosilac je još jednom pokušao sebi oduzeti život, u septembru 1998, presijecanjem vena na rukama. Obimne opekotine su mu još vidljive po tijelu i rukama. Njegove psihološke pritužbe počele su tokom zatvorskog pritvora i pogoršale se tokom boravka tamo. Između 2. juna 2000. i 11. jula 2000, liječen je bolnički, zbog "teške depresije". Psihološki problemi su trenutno u remisiji. U nalazu se zaključuje da podnosilac nije imao psiholoških problema u vrijeme izvršenja djela, te da njegovo sadašnje mentalno stanje nije utjecalo na njegovu krivičnu odgovornost.

44. Na 16. raspravi, održanoj 22. maja 2001, raspravni sud je podnosioca oslobodio optužbe za paljevinu, ali ga je proglasio krivim za članstvo u ilegalnoj organizaciji i izrekao mu zatvorsku kaznu od osam godina i četiri mjeseca. Raspravni sud je kazao da su izjave koje je podnosilac dao u policijskom pritvoru, a nakon toga i tužiocu i sudiji na kraju policijskog pritvora, bile odlučujuće za zaključak da je bio član te ilegalne organizacije. U tim izjavama, podnosilac je opisao "razne aktivnosti" u kojima je učestvovao. Raspravni sud je zaključio i da je podnosilac učestvovao u štampanju i distribuciji ilegalnih letaka.

45. Podnosilac se žalio. Na dan 13. marta 2002, tužilac Kasacionog suda podnio je svoje pismene opservacije sudu i tražio da se osuđujuća presuda potvrdi. Te opservacije nisu dostavljene ni podnosiocu, ni njegovom advokatu.

46. U svom detaljnom žalbenom podnesku, advokat podnosioca ukazala je da je jedini dokaz koji je tužilaštvo podastrijelo u pogledu navoda da je njen klijent bio pripadnik ilegalne organizacije, zapravo, navod u vezi s paljenjem auta. Ako je, pak, utvrdio raspravni sud, takav incident se nije desio i vlasnik vozila nije se na to žalio. U turskom pravnom sistemu ne postoje apstraktni koncepti poput "raznih aktivnosti" (vidi stav 44. gore). Da bi se neka aktivnost koristila u dokaznom materijalu, mora se jasno

predstaviti i potkijepiti adekvatnim dokazima. Nadalje, presuda raspravnog suda nije rekla ništa u pogledu toga zašto i kako se došlo do zaključka da je podnosilac učestvovao u štampanju i distribuciji letaka te ilegalne organizacije. Advokat naglašava svoju argumentaciju u pogledu životne dobi podnosioca i svog pozivanja na Konvenciju Ujedinjenih nacija i pravima djeteta (vidi stav 39. gore).

47. Na dan 20. maja 2002, Kasacioni sud je potvrdio osuđujuću presudu.

48. Prema informacijama koje je Sudu dostavio podnosiocov advokat, podnosilac je 2002. napustio Tursku i otišao u Belgiju, gdje mu je kasnije dodijeljen izbjeglički status.

II. RELEVANTNI DOMAĆI ZAKON I PRAKSA

...

53. Član 138. Zakona o krivičnom postupku, kako je glasio u datom periodu, propisivao je da, od trenutka hapšenja, osobe mlađe od 18 godina trebaju dobiti pomoć službeno dodijeljenog zakonskog zastupnika bez da to same moraju tražiti. Po članu 31. gore pomenutog Zakona br. 3842, s druge strane, član 138. se nije primjenjivao na osobe koje su optužene za djela iz nadležnosti sudova državne sigurnosti.

54. Prema članu 6, § 1. Zakona o osnivanju, dužnostima i procedurama maloljetničkih sudova (Zakon br. 2253 od 21. novembra 1979, stavljen van snage i zamijenjen Zakonom br. 5395 od 15. jula 2005, o zaštiti djeteta), samo maloljetnički sudovi imaju pravo da sude osobama mlađim od 15 godina. Prema posljednjem stavu tog člana, pak, čak i djeci mlađoj od 15 godina kojima se na teret stavljaju djela iz nadležnosti sudova državne sigurnosti sudit će se pred tim sudovima, a ne pred maloljetničkim sudovima.

55. Član 37. Zakona br. 2253 također propisuje da se maloljetnici mogu držati u pritvoru samo u zatvorima specijalno napravljenih za njih. Na mjestima gdje nema takvih zatvora, maloljetnici se imaju čuvati u dijelu običnog zatvora koji je odvojen od dijela gdje se čuvaju odrasli pritvorenici. U smislu ovog Zakona, termin "maloljetnik" znači osobe kojima je bilo manje od 15 godina u vrijeme kad je dato djelo izvršeno.

56. Član 107(b) Uredbe o zatvorskoj upravi i izvršenju krivičnih sankcija (od 5. jula 1967.) propisuje da se pritvorenici mlađi od 18 godina imaju čuvati odvojeno od drugih pritvorenika. Po članu 106. iste Uredbe, pritvorenici imaju mogućnost da "obavijeste upravnika zatvora, tužioca i Ministarstvo pravde, o svojim pritužbama i zahtjevima".

57. U skladu sa Zakonom o zaštiti djeteta, koji je 15. jula 2005. zamijenio gore pomenuti Zakon o osnivanju, dužnostima i procedurama maloljetničkih sudova, osobama mlađim od 18 godina može se suditi samo na maloljetničkim sudovima. Međutim, ako organi gonjenja navode da je djelo koje se maloljetniku stavlja na teret izvršeno zajedno s odraslim

osobama, onda se tom maloljetniku može suditi pred redovnim krivičnim sudom, zajedno s tim odraslim osobama.

III. RELEVANTNI MEĐUNARODNI TEKSTOVI

58. Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta iz 1989. (u daljem tekstu “UN-ova Konvencija”), koju je Generalna skupština usvojila 20. novembra 1989, po međunarodnom pravu ima obavezujuću snagu po države ugovornice, uključujući sve države članice Vijeća Evrope.

Član 1. of the UN-ove Konvencije kaže:

“U smislu ove Konvencije, dijete znači svako ljudsko biće mlađe od osamnaest godina, osim ako se, po zakonu primjenjivom na dijete, punoljetstvo stiče ranije.”

Član 3(i) kaže:

“U svim radnjama koje se tiču djece, bilo da ih poduzimaju javne ili privatne ustanove socijalne zaštite, sudovi, upravni organi ili zakonodavna tijela, uvijek će se prvo uzimati u obzir najbolji interes djeteta.”

Član 37(a) i (b) predviđa:

“Države ugovornice osiguravaju sljedeće:

(a) Nijedno dijete neće biti podvrgnuto mučenju ili drugom okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Smrtna kazna i kazna doživotnog zatvora bez mogućnosti otpusta ne izriče se za djela koja izvrše osobe mlađe od osamnaest godina.

(b) Nijedno dijete neće biti lišeno slobode nezakonito ili proizvoljno. Hapšenje, pritvor ili zatvor djeteta mora biti u skladu sa zakonom i koristi se samo kao krajnje rješenje i za najkraći primjereni vremenski period.

(c) Sa svakim djetetom lišenim slobode će se postupati čovječno i uz poštivanje dostojanstva prirođenog ljudskom biću, te na način koji uzima u obzir potrebe osoba tog uzrasta. Naročito će svako dijete lišeno slobode biti odvojeno od odraslih, osim ako se smatra da je u najboljem interesu djeteta da ne bude tako, te ima pravo da održava kontakte s porodicom, putem prepiske i posjeta, osim u izuzetnim okolnostima;

(d) Svako dijete lišeno slobode ima pravo na pristup pravnoj i drugoj pomoći bez odlaganja, kao i pravo da ospori zakonitost svog lišenja slobode pred sudom ili drugom nadležnom, nezavisnom i nepristrasnom vlašću, te pravo na odluku o takvom postupku bez ikakvog odlaganja.”

...

59. Relevantni dio Zaključnih opservacija Komiteta Ujedinjenih nacija o pravima djeteta: Turska (09/07/2001(CRC/C/15/Add.152.)) kaže sljedeće:

“65. ... Činjenica da se pritvor ne koristi kao krajnje rješenje i da ima prijavljenih slučajeva da su se djeca držala u potpunoj komunikacijskoj izolaciji posebno je zabrinjavajuća. Komitet je zabrinut i time što postoji samo mali broj maloljetničkih

sudova i što se nijedan od njih ne nalazi u istočnom dijelu zemlje. Zabrinutost postoji i u vezi s dugim periodima pritvora do suđenja i lošim uslovima zatvora, te činjenice da se tokom perioda pritvora ne nudi dovoljno programa obrazovanja, rehabilitacije i reintegracije.

66. Komitet preporučuje da država ugovornica nastavi revidirati zakon i praksu u vezi s maloljetničkim sudskim sistemom, da bi se on u potpunosti uskladio s Konvencijom, a naročito članovima 37, 40. i 39, kao i s drugim relevantnim međunarodnim standardima u tom području, kao što su Standardna minimalna pravila Ujedinjenih nacija za primjenu maloljetničke pravde (Pravila iz Pekinga) i Smjernice Ujedinjenih nacija za sprječavanje maloljetničke delinkvencije (Pravila iz Rijada), s ciljem da se povisi minimalna zakonska dob za krivičnu odgovornost, proširi zaštita koju garantira maloljetnički sud na svu djecu do 18 godina, te da se zakon djelotvorno primjenjuje uspostavom maloljetničkih sudova u svakoj pokrajini. Država ugovornica se naročito podsjeća da bi se s maločjetnim prestupnicima trebalo postupati bez kašnjenja, da se izbjegnu periodi pritvora u komunikacijskoj izolaciji, te da se pritvor do suđenja koristi samo kao konačna mjera, da bude što je moguće kraći i da ne bude duži od perioda propisanog zakonom. Mjere alternative za pritvor do suđenja bi se trebale koristiti kad god je to moguće.”

60. Preporuka Komiteta ministara državama članicama Vijeća Evrope o društvenim reakcijama na maloljetničku delinkvenciju (br. R (87)20), usvojena 17. septembra 1987, na 410. sastanku zamjenika ministara, u relevantnom dijelu kaže:

“Preporučuje vladama država članica da, ako je potrebno, revidiraju svoje zakone i praksu s ciljem: ...

7. da isključe istražni pritvor za maloljetnike, osim u izuzetnim slučajevima izuzetno teških krivičnih djela koja izvrše stariji maloljetnici; u takvim slučajevima, da ograniče dužinu istražnog pritvora i da maloljetnike drže odvojeno od odraslih; da naprave aranžmane za odluke ovog tipa, da u principu budu naložene nakon konsultacija s organom za staranje o alternativnim prijedlozima ...”

61. Član 17. Evropske socijalne povelje iz 1961. uređuje pravo majki i djece na socijalnu i ekonomsku zaštitu. U tom kontekstu, Evropski komitet za socijalna prava primjećuje u svojim Zaključcima XVII-2 (2005, Turska) da je dužina pritvora do suđenja za mlade prestupnike velika, a uslovi boravka u zatvoru loši.

62. U izvještaju o posjeti Turskoj, obavljenoj između 5. i 17. oktobra 1997, Evropski komitet za sprječavanje mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (“CPT”) izražava svoj ozbiljan zazor “u pogledu politike da se adolescenti (tj. osobe od 11 do 18 godina starosti) koje su u istražnom pritvoru smještaju u zatvore za odrasle” (CPT/Inf(99) 2 EN, datum objavljivanja: 23. februar 1999).

63. U izvještaju u vezi sa svojom posjetom Turskoj između 16. i 29. marta 2004. (CPT/Inf (2005) 18), CPT kaže sljedeće:

“u izvještajima o posjetama 1997. i septembra 2001, CPT je jasno iskazao svoj ozbiljan zazor u pogledu politike da se maloljetnici u pritvoru smještaju u zatvore za odrasle. Kombinacija osrednjih materijalnih uslova i siromašnog režima često stvara

ukupno okruženje koje je potpuno neprikladno za ovu kategoriju zatvorenika. Činjenice utvrđene tokom posjete u martu 2004. samo su pojačale taj zazor. Opet su pohvalne odredbe cirkularnog dopisa Ministarstva pravde od 3. novembra 1997. ("fizički uslovi u zatvorskim odjeljenjima dodijeljenim maloljetnim prestupnicima se revidiraju i unaprjeđuju, da bi se prilagodili dječijoj psihologiji i da bi omogućili upražnjavanje obrazovnih programa, razonode prilagođene sklonostima i sportskih aktivnosti"), kako se čini, imale malo praktičnog efekta."

64. Po UNICEF-u, sisem maloljetničke pravde je u Turskoj 2008. godine još uvijek u začetku. Sudije uče o pritvorskim centrima prilagođenim djeci, alternativnom rješavanju sporova i primjerenom postupku za djecu u sukobu sa zakonom.

PRAVO

I. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 3. KONVENCIJE

65. Oslanjajući se na član 3. Konvencije, podnosilac se žali na to da je njegovo suđenje pred Sudom državne sigurnosti Istanbul, zajedno s pritvorom s odraslima, izazvalo kod njega mentalnu patnju. Član 3. Konvencije predviđa sljedeće:

"Niko neće biti izložen mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju."

66. Vlada ovaj argument osporava.

A. Prihvatljivost

67. Pozivajući se na Uredbu o zatvorskoj upravi i izvršenju krivičnih sankcija (vidi stav 56. gore), Vlada ostaje pri tome da podnosilac nije iscrpio sve domaće pravne lijekove, jer ni on, ni njegov advokat nisu podnijeli pritužbu po članu 106. te Uredbe, da bi se žalili na podnosiočev pritvor zajedno s odraslima. Vlada ukazuje i na to da bi podnosiocu bilo moguće podnijeti pritužbu raspravnom sudu ili Kasacionom sudu.

68. Podnosilac je izjavio da, s obzirom na nedvosmisleni formulaciju domaćih propisa i relevantnih međunarodnih konvencija, vlasti jesu bile pod obavezom da ga čuvaju odvojeno od odraslih pritvorenika. Pošto važeći domaći propisi jasno anticipiraju potencijalne opasnosti po dobrobit djeteta uzrasta u kojem je on bio u to vrijeme, nema opravdanja da Vlada tvrdi da sudije i zatvorske vlasti nisu znali za te opasnosti kad su ga smjestili u zatvor za odrasle.

69. Sud podsjeća da je, po njenoj ustanovljenoj sudskoj praksi, svrha pravila o domaćim lijekovima iz člana 35, § 1. Konvencije da državama

ugovornicama da priliku da spriječe ili isprave kršenja za koja postoje navodi prije nego što se podnesu Sudu. Međutim, jedini lijekovi koje treba iscrpiti su oni koji su djelotvorni. Na vladi koja se poziva na iscrpljenje je da dokaže da lijek jeste zaista djelotvoran, dostupan i teoretski i praktično u relevantno vrijeme (vidi, između ostalog, *Vernillo protiv Francuske*, presuda od 20. februara 1991, Serija A, br. 198, § 27, i *Dalia protiv Francuske*, presuda od 19. februara 1998, *Izveštaji o presudama i odlukama* 1998-I, § 38).

70. Kad se zadovolji ovaj teret dokazivanja, an podnosiocu je da pokaže da je lijek na koji se Vlada poziva zaista jeste iscrpljen, ili da je iz nekih razloga neadekvaan i nedjelotvoran u konkretnim okolnostima slučaja, ili da su postojale posebne okolnosti koje ga izuzimaju od tog zahtjeva (vidi *Aksoy protiv Turske*, presuda od 18. decembra 1996, *Izveštaji* 1996-VI, § 52).

71. Sud dalje primjećuje da primjena ovog pravila mora uzeti kontekst u obzir. Shodno tome, jasno je da se član 35, § 1. mora primjenjivati uz određenu dozu fleksibilnosti, te bez pretjeranog formalizma (vidi presudu *Akdivar i drugi protiv Turske* od 16. septembra 1996, *Izveštaji* 1996-IV, § 69).

72. Sud primjećuje da je podnosilac uhapšen 30. septembra 1995. i čuvan u policijskom pritvoru narednih dvanaest dana, tokom kojih, u skladu s domaćim zakonom koji je važio u to vrijeme, nije imao pristup ni advokatu, niti ijednom članu porodice family (vidi stav 53. *in fine* gore). Na kraju policijskog pritvora, 12. oktobra 1995, ispitali su ga tužilac i sudija, opet bez prisustva advokata. Istog dana je sudija naložio zatvorski pritvor. U takvim okolnostima, Sud smatra da je nerealno očekivati od dječaka od petnaest godina, koji je upravo pušten iz dvanaestodnevnog policijskog pritvora u potpunoj komunikacijskoj izolaciji, da se pozove na Uredbu o zatvorskoj upravi i izvršenju krivičnih sankcija i traži da u pritvoru bude odvojen od odraslih zatvorenika.

73. Nadalje, Sud primjećuje da, pri nalaganju da podnosilac bude pritvoren u zatvoru, sudija je imao na raspolaganju informacije koje pokazuju podnosiočev datum rođenja. Čini se, shodno tome, da mada sudija jeste bio svjestan toga da je podnosiocu samo petnaest godina, u postupanju je potpuno zanemario važeće procedure, time što je naložio da podnosilac bude pritvoren u zatvoru za odrasle.

74. Prvi put da je podnosioca na raspravi zastupao advokat bilo je na trećoj raspravi, održanoj 18. aprila 1996, odnosno šest mjeseci nakon što je naložen njegov pritvor u zatvoru (vidi stav. 18 gore). Tokom tih šest mjeseci, raspravni sud ne samo da je dozvolio da podnosilac bude bez zatupanja advokata, već je i u dva navrata naložio produženje pritvora (vidi stavove 15-17. gore).

75. Gospođa advokat koja je zastupala podnosioca između 18. aprila 1996. i 10. oktobra 2000, sa svoje strane, očigledno nije adekvatno

zastupala podnosioca. Uz to što nije prisustvovala na 17 od 25 rasprava, nije ni obavijestila pretresni sud o psihološkim problemima s kojima se podnosilac suočavao u zatvoru, niti o tri pokušaja da sebi oduzme život.

76. Na kraju su zatvorenici s kojima je podnosilac dijelio ćeliju shvatili da ga advokat ne zastupa na odgovarajući način i preuzeli inicijativu da obavijeste sud o medicinskim problemima s kojima se podnosilac suočava (vidi stav 32. gore).

77. Postojanje podnosiočevih problema potvrdio je i zatvorski ljekar, u svom izvještaju od 7. avgusta 2000. Ljekar u tom izvještaju obavještava raspravni sud da se podnosilac zapalio, prerezao vene i predozirao se, te da je u nekoliko navrata bio u bolnici. Ljekar je sud obavijestio i o tome da je situacija nezadovoljavajuća za podnosiočev tretman; bilo mu je potrebno da značajan period provede u specijaliziranoj bolnici (vidi stav 38. gore).

78. Čak i nakon što je obaviješten o podnosiočevim medicinskim problemima i neprimjerenosti zatvora za njegov tretman, raspravni sud naložio je da se njegov zatvorski pritvor produži.

79. U ovom predmetu, Vlada nije predočila nikakve dokumente ili druge dokaze koji bi pokazali da je lijek na koji se pozivaju djelotvoran u smislu člana 35, § 1. Konvencije. S obzirom na široko rasprostranjenu praksu u Turskoj, da se maloljetnici čuvaju u zatvorima za odrasle, kako je naglašeno izvještajima određenih međunarodnih organizacija (vidi stavove 59-64. gore), Sud sumnja u djelotvornost tog lijeka.

80. U svakom slučaju, Sud smatra da posebne okolnosti opisane u gornjem tekstu izuzimaju podnosioca od zahtjeva iscrpljenja domaćih lijekova u pogledu pritužbe po članu 3. Konvencije. Shodno tome, ta se pritužba ne može odbaciti na osnovu neiscrpljenja domaćih lijekova.

81. Sud smatra da pritužba nije očigledno neutemeljena u smislu člana 35, § 3. Konvencije, te ne pronalazi nikakav drugi osnov da je proglasi ne prihvatljivom. Stoga se mora proglasiti prihvatljivom.

B. Meritum

82. Pozivajući se na sudsku praksu Suda po članu 3. Konvencije, podnosilac je izjavio da su države ugovornice pod obavezom da poduzmu mjere da pojedinci u njihovoj jurisdikciji ne budu podvrgnuti zlostavljanju. Takve mjere bi trebale pružati djelotvornu zaštitu, naročito u pogledu djece u drugih ranjivih osoba, te bi trebale podrazumijevati i poduzimanje razumnih koraka da se spriječi zlostavljanje za koje su vlasti znale ili trebale imati saznanja.

83. U ovom slučaju, odgovorna država, bez obzira na svoje obaveze i po domaćem zakonodavstvu i po međunarodnim konvencijama čija je potpisnica, nije pružila djelotvornu zaštitu od težine podnosiočevog proizvoljnog pritvora u zatvoru za odrasle, gdje je čuvan zajedno s odraslima, u periodu od više od pet godina. Nadalje, u prvih osamnaest

mjeseci tog perioda, sudilo mu se za djelo za koje je zapriječena smrtna kazna. Kako mu je suđeno za djelo koje je u nadležnosti sudova državne sigurnosti, u zatvoru je bio podvrgnut režimu vrlo ograničenih posjeta. Nije, recimo, imao priliku za otvorene posjete porodice. Uslovi pritvora štetno su djelovali na njegovo mentalno zdravlje i doveli ga do pokušaja samoubistva.

84. Žali se na to da su gore pomenuti problemi, u kombinaciji sa suđenjem pred Sudom državne sigurnosti Istanbul, izazvali psihološku patnju koja predstavlja nečovječno i ponižavajuće postupanje.

85. Podnosilac se dalje žali da mu tokom boravka u zatvoru nije pružena adekvatna medicinska njega, bez obzira na ozbiljnost zdravstvenih problema. Po njegovom mišljenju, to što nije pušten barem privremeno, da bi dobio adekvatnu medicinsku njegu, također predstavlja nečovječno postupanje suprotno članu 3. Konvencije.

86. Podnosilac se, da bi potkrijepio svoju pritužbu, poziva na izvještaje CPT-a (vidi stavove 62-63. gore), u kojima CPT eksplicitno iskazuje svoj zazor u pogledu turske politike čuvanja maloljetnika u zatvorima za odrasle.

87. Vlada ne spori činjenicu da je podnosilac čuvan u zatvoru zajedno s odraslima. Pozivajući se na medicinski izvještaj od 25. aprila 2001. (vidi stav 43. gore), Vlada ostaje pri tome da podnosilac nije imao mentalnih problema koji bi ga izuzeli iz krivične odgovornosti za svoje radnje. Tvrdi, isto tako, da zlostavljanje koje je podnosilac navodno doživio nije dostiglo minimum težine koja bi ulazila u opseg člana 3. Konvencije.

88. Sud na početku primjećuje da je podnosiočev pritvor u zatvoru za odrasle bio suprotan Uredbi koja je u to vrijeme bila na snazi i primjenjiva (vidi stav 56. gore) i koja je odražavala obaveze Turske po međunarodnim ugovorima (vidi stav 58. gore).

89. Nadalje primjećuje da, shodno medicinskom izvještaju nastalom 25. aprila 2001. (vidi stav 43. gore), podnosiočevi psihološki problemi počeli su tokom boravka u pritvoru, a pogoršali se tokom pet godina tamo provedenih. Medicinski izvještaji od 24. jula 2000. i 7. avgusta 2000. također detaljno ukazuju na ozbiljne medicinske probleme koje je podnosilac trpio u zatvoru. Sud smatra da činjenica da je podnosilac proglašen sposobnim za suđenje, a da su njegovi psihološki problemi u remisiji, nekih šest mjeseci nakon puštanja iz zatvora, ne mijenja ozbiljnost medicinskih problema koje je doživio tokom boravka u pritvoru.

90. Kako Vlada ukazuje, zlostavljanje mora dostići minimum težine da bi ulazilo u opseg člana 3. Konvencije (vidi *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 18. januara 1978, Serija A, br. 25, § 162). Ocjena tog minimuma je relativna: zavisi od svih okolnosti u predmetu, kao što su trajanje postupanja, njegovi fizički i/ili mentalni efekti, te, u nekim slučajevima, spol, životna dob i zdravstveno stanje žrtve (vidi, uz druge izvore, *Tekin protiv Turske*, presuda od 9. juna 1998, *Izvještaji* 1998-IV, § 52).

91. U ovom predmetu, Sud se ne slaže s Vladinom tvrdnjom da podnosiocevi problemi nisu dostigli minimum intenziteta po kojem bi ulazili u opseg člana 3. Konvencije. Podnosilac je imao samo petnaest godina kad je pritvoren u zatvoru u kojem je proveo narednih pet godina svog života, zajedno s odraslim zatvorenicima. Prvih šest i po mjeseci tog perioda nije imamo pristup pravnom savjetu. Zapravo, kako je gore detaljno prikazano (vidi stavove 74. i 75. gore), nije imao adekvatno zastupanje do nekih pet godina nakon što je prvi put pritvoren u zatvoru. Takve okolnosti, zajedno s činjenicom da mu je u periodu od osamnaest mjeseci bilo suđeno za djelo za koje je zapriječena smrtna kazna, moralo je kod podnosioca stvoriti potpunu neizvjesnost u pogledu sudbine koja ga čeka.

92. Sud smatra da gore navedene karakteristike njegovog pritvora bez sumnje jesu izazvale psihološke probleme, koji su, s druge strane, doveli do podnosiocevih ponovljenih pokušaja da sebi oduzme život.

93. Sud dalje smatra da državne vlasti ne samo da su bile direktno odgovorne za podnosioceve probleme, već mu i očigledno nisu pružile adekvatnu medicinsku njegu. U spisu nema nikakvih dokumenata koji ukazuju na to da je raspravni sud bio obaviješten o podnosiocevim problemima i pokušajima samoubistva, sve do ljeta 2000. (vidi stavove 32. i 36. gore). U spisu nema ni dokumenata koji bi pokazali da je raspravni sud pokazao bilo kakvu zabrinutost za podnosioca kad se uporno nije pojaljivao na raspravama. Zapravo, prvi put kad je sud bio obaviješten o podnosiocevim problemima, nije to bilo obavještenje bilo kojeg službenog lica odgovornog za zatvorenike – kao što je upravnik zatvora ili zatvorski ljekar – od kojih su svi bili svjesni tih problema, već je to bilo obavještenje od zatvorenika koji su s podnosiocem dijelili ćeliju (vidi stavove 32 gore). Upravo oni su raspravnom sudu prosljedili medicinski izvještaj (vidi stav 33. gore).

94. Po tom izvještaju, zatvor nije bio adekvatno mjesto za podnosiocev tretman; trebao je značajan period provesti u specijaliziranoj bolnici (vidi stav 38. gore). Sud sa žaljenjem primjećuje da informacije koje je dao zatvorski ljekar nisu potakle raspravni sud da podnosiocu osigura adekvatnu medicinsku njegu. Jedini korak koji raspravni sud jeste poduzeo bio je da podnosioca uputi u bolnicu – ne na liječenje medicinskih problema koje je imao, već na medicinsku ocjenu s ciljem ustanovljenja da li je imao potrebnu deliktну odgovornost (*doli capax*) u vrijeme kad je navodno izvršio djelo koje mu se stavljalalo na teret (vidi stav 35. gore).

95. Kako podnosilac ukazuje, raspravni sud ne samo da nije osigurao da on dobije medicinsku njegu, već ga je spriječio i njega i njegovu porodicu da to urade, time što je u dodatnom periodu od dvija i po mjeseca odbijao da ga pusti uz kauciju (vidi stavove 35. i 41. gore).

96. U ovoj fazi Sud pocrtava da, mada se član 3. Konvencije ne može tumačiti tako da postavlja opću obavezu da se zatvorenici puštaju na osnovu zdravstvenog stanja, ipak državi nameće obavezu da štiti zdravstveno

blagostanje osoba lišenih slobode, npr. tako što će im pružiti potrebnu medicinsku pomoć (vidi *Mouisel protiv Francuske*, br. 67263/01, § 40, ECHR 2002-IX i tu navedeni predmeti). Kako je gore rečeno, vlasti se nisu izuzele te obaveze.

97. Mora se ukazati i na to da se čini da, bez obzira na podnosiočeve psihološke probleme i prvi pokušaj da sebi oduzme život, nikakve radnje nisu poduzete da se spriječe dalji takvi pokušaji (vidi, u vezi s tim, *Keenan protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 27229/95, §§ 112-116, ECHR 2001-III).

98. S obzirom na podnosiočevu životnu dob, dužinu pritvora u zatvoru zajedno s odraslima, to što vlasti nisu pružile adekvatnu medicinsku njegu za njegove psihološke probleme i, na kraju, nepoduzimanje koraka s ciljem sprječavanja ponovljenih pokušaja samoubistva, Sud nema nikakve sumnje da je podnosilac bio podvrgnut nečovječnom i ponižavajućem postupanju. Shodno tome, došlo je do kršenja člana 3. Konvencije.

99. Sud smatra neophodnim da zasebno razmotri pritužbu da je podnosiočevo suđenje pred Sudom državne sigurnosti također predstavljalo zlostavljanje u smislu člana 3. Konvencije.

II. NAVODNA KRŠENJA ČLANA 5, § 3. [...] KONVENCIJE

100. Podnosilac se žalio po članu 5, § 3. Konvencije da je dužina njegovog istražnog pritvora bila pretjerana. ... Član 5, § 3. ... predviđa sljedeće:

“3. Svako ko bude uhapšen ili pritvoren u skladu s odredbama stava 1(c) ovog člana ... ima pravo na suđenje u razumnom vremenskom roku, ili da bude pušten do suđenja...

...

102. Sud primjećuje da podnosiočev pritvor, u smislu člana 5, § 3. Konvencije, počinje kad je uhapšen 30. septembra 1995, i traje sve dok mu raspravni sud nije izrekao osuđujuću presudu 17. oktobra 1997. Od 17. oktobra 1997. pa dok Kasacioni sud nije poništio presudu 12. marta 1998, bio je u pritvoru “po presudi nadležnog suda”, u smislu člana 5, § 1(a) i, shodno tome, taj period pritvora ostaje izvan opsega člana 5, § 3. (vidi *Solmaz protiv Turske*, br. 27561/02, § 34, ECHR 2007-II (odlomci) i tu navedeni predmeti). Od 12. marta 1998. do puštanja uz kauciju 10. oktobra 2000, pak, podnosilac je još jednom bio u pritvoru do suđenja u smislu člana 5, § 3. Konvencije. Iz toga proizilazi da je podnosilac ukupno u pritvoru do suđenja proveo četiri godine, sedam mjeseci i petnaest dana.

...

B. Meritum

1. Član 5, § 3. Konvencije

106. Vlada tvrdi da je postojao istinski interes javnosti da podnosilac ostane u pritvoru, jer mu se na teret stavljalo teško djelo. Postojao je i velik rizik da će pobjeći ili uništiti dokaze protiv sebe.

107. Podnosilac ostaje pri svom navodu.

108. Sud primjećuje da Vlada, osim što tvrdi da je podnosiočev pritvor bio opravdan samim djelom koje mu se stavljalo na teret, ne tvrdi da su se prvo razmotrile alternativne metode, pa teko onda pritvor kao konačno rješenje, u skladu s obavezom Vlade i po domaćem zakou, i po nekoliko međunarodnih konvencija (up. npr. *Nart protiv Turske*, br. 20817/04, § 22, 6. maja 2008). Niti u spisu ima bilo kakvih dokumenata koji ukazuju na to da je raspravni sud, koji je u više navrata naložio da se podnosiocu produži pritvor, u bilo kojem trenutku pokazao zabrinutost dužinom tog pritvora. Zapravo, odsustvo bilo kakve takve zabrinutost državnih vlasti Turske u pogledu pritvora maloljetnika evidentno je u izvještajima gore citiranih međunarodnih organizacija (stavovi 61-64.).

109. U najmanje tri presude koje se odnose na Tursku, Sud je iskazao svoj zazor u pogledu prakse čuvanja djece u pritvoru do suđenja (vidi *Selçuk protiv Turske*, br. 21768/02, § 35, 10. januar 2006; *Koşti i drugi protiv Turske*, br. 74321/01, § 30, 3. maj 2007; i *Nart protiv Turske*, navod gore, § 34.) i utvrdio kršenja člana 5, § 3. Konvencije za značajno kraće periode od onoga koji je ovaj podnosilac proveo u pritvoru. Naprimjer, u predmetu *Selçuk*, podnosilac je u pritvoru do suđenja proveo nekih četiri mjeseca, kad mu je bilo šesnaest godina, a u predmetu *Nart*, podnosilac je, kad mu je bilo sedamnaests, u pritvoru proveo četrdeset osam sati. U ovom predmetu, podnosilac je stavljen u pritvor od dobi od petnaest godina i tu je proveo više od četiri i po godine.

110. U svjetlu gore navedenog, Sud smatra da dužina podnosiočevog pritvora jeste pretjerana i predstavlja kršenje člana 5, § 3. Konvencije.

...

III. NAVODNA KRŠENJA ČLANA 6. KONVENCIJE

...

116. ... Relevantni dijelovi člana 6. Konvencije predviđaju sljedeće:

“1. Pri određivanju ... bilo kakve krivične optužbe protiv sebe, svako ima pravo na pravičnu ... raspravu u razumnom vremenskom roku, pred nezavisnim i nepristrasnim tribunalom...

2. Svako optužen za krivično djelo smatra se nevinim dok se krivica ne dokaže u skladu sa zakonom.

3. Svako ko je optužen za krivično djelo ima sljedeća minimalna prava:

(a) da bude odmah, na jeziku koji razumije, detaljno obaviješten o prirodi i razlozima optužbe protiv njega;

(b) da mu se osiguraju vrijeme i uslovi neophodni za pripremu odbrane;

(c) da se brani sam ili uz pomoć branioca kojeg sam izabere ili, ukoliko ne raspolaže sredstvima da plati branioca, da dobije branioca besplatno, kada to nalažu interesi pravde;

...”

...

B. Meritum

119. Podnosilac izjavljuje da mu je u vrijeme hapšenja bilo samo 15 godina, te da je u policijskom pritvoru zadržan 13 dana i tamo ispitivan bez pomoći advokata. Nakon toga mu je suđeno za djelo koje podrazumijeva smrtnu kaznu, te je vremenom njegova mentalna stabilnost bila ugrožena. Nije bio u mogućnosti da prisustvuje velikom broju rasprava, zbog povreda nastalih pokušajima samoubistva, kao i zbog psiholoških problema. Nije imao pomoć ni advokata, ni psihologa, da bi se nosio s teškim sušenjem, niti je imao priliku da ispita slučaj ili pribavi dokaze u svoju korist.

120. U pogledu gore navedenog i pozivajući se na presude u predmetima *T. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Veliko vijeće] (br. 24724/94, 16. decembar 1999.) i *V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [Veliko vijeće] (br. 24888/94, ECHR 1999-IX), podnosilac se žalio da je bio lišen mogućnosti da efektivno učestvuje u suđenju.

121. Vlada izjavljuje da je policija obavijestila podnosioca o onome što mu se stavlja na tereti i o njegovim pravima. Nadalje, imao je pomoć pravnog zastupnika od samog početka postupka.

122. Sud primjećuje da je u određenom broju predstavki protiv Turske, koje sadrže pritužbe o navodnom odusustvu nezavisnosti i nepristrasnosti sudova državne sigurnosti, Sud svoja razmatranja ograničio samo na taj aspekt, ne smatrajući neophodnim da se bavi bilo kojom drugom pritužbom vezanom za pravičnost osporenog postupka (vidi, između ostalog, *Ergin protiv Tuske* (br. 6), br. 47533/99, § 55, 4. maj 2006.). Međutim, Sud smatra neophodnim da u ovom predmetu odloži po strani svoj ustanovljeni pristup, jer naročito teške okolnosti ovog predmeta otvaraju značajnija pitanja koja se tiču efektivnog učešća maloljetnika u suđenju i prava na pomoć advokata.

123. Sud pocrtava da pravo optuženog po članu 6. Konvencije da efektivno učestvuje u svom suđenju generalno podrazumijeva ne samo

pravo da bude prisutan, već i da sasluša i slijedi postupak. Takvo pravo je implicitno u samom pojmu adversarnog postupka i može se izvesti iz garancija sadržanih naročito u podstavu (c) stava 3. člana 6. – “da se brani lično”.

124. “Efektivno učešće” u tom kontekstu pretpostavlja da optuženi u značajnoj mjeri razumije prirodu sudskog procesa i o čemu se radi u odnosu na njega, uključujući značaj svake kazne koja mu može biti izrečena (vidi, kao najnoviji izvor, *Timergaliyev protiv Rusije*, br. 40631/02, § 51, 14. oktobar 2008, i tu citirane predmete). Traži i da ta osoba, ako je potrebno i uz pomoć, recimo, prevodioca, advokata, socijalnog radnika ili prijatelja, teba da bude u stanju da razumije osnovne elemente onoga što je rečeno u sudu. Optuženi treba da je u stanju da prati šta kažu svjedoci optužbe i, ako je prisutan, da advokatu odbrane objasni svoju verziju događaja, ukaže na izjave s kojima se ne slaže, te raspravni sud obavijesti o svim činjenicama koje bi trebale da se predoče u ime odbrane (vidi *Stanford protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 23. februara 1994, Serija A, br. 282-A, § 30).

125. Podnosilac u ovom predmetu uhapšen je 30. septembra 1995, a nakon toga optužen za djelo za koje je smrtna kazna bila jedina zapriječena kazna. Uprkos vrlo mladom uzrastu, zakon koji je u to vrijeme važio za ovakva djela spriječio je da se podnosiočevo suđenje vodi pred maloljetničkim sudom (vidi stav 54. gore) i da mu država imenuje advokata (vidi stav 53. gore).

126. Advokat ga nije zastupao sve do 18. aprila 1996, tj. nekih šest i po mjeseci nakon hapšenja. Dok je bio bez zastupanja, ispitivali su ga policija, tužilac i dežurni sudija, protiv njega je podignuta optužnica, te ga je ispitivao raspravni sud (vidi stavove 7, 11-13. i 16-17; vidi i *Salduz protiv Turske* [Veliko vijeće], br. 36391/02, §§ 50-63, 27. novembar 2008, u vezi s odsustvom pravnog zastupnika za maloljetnika u policijskom pritvoru).

127. Tokom prvog suđenja održano je 14 rasprava, a 16 tokom ponovljenog suđenja. Od tog broja, podnosilac nije bio prisutan na ukupno 14. Tvrdi da su razlog tome bili njegovi zdravstveni problemi. Ovaku tvrdnju, potkrijepljenu medicinskim dokazima (vidi stavove 32-33. i 36-38. gore), Vlada nije osporila. Nadalje, kako je gore navedeno, raspravni sud nije pokazao nikakvu zabrinutost odsustvom podnosioca s rasprava, niti poduzeo korake da osigura njegovo prisustvo.

128. U takvim okolnostima, Sud ne može smatrati da je podnosilac bio u stanju da efektivno učestvuje u suđenju. Nadalje, iz razloga navedenih u daljem tekstu, Sud ne smatra da je to što podnosilac nije bio u stanju da učestvuje u suđenju kompenzirano činjenicom da ga je od 18. aprila 1996. nadalje zastupao advokat (kao kontrast vidi *Stanford*, navod gore, § 30).

129. Advokat, koja je tokom rasprave održane 18. aprila 1996. izjavila da će ona nadalje zastupati podnosioca, nije se pojavila na 17 od 25 rasprava. Zapravo, tokom ponovnog suđenja, konkretno ova gđa advokat

bila je prisutna samo na jednoj raspravi, onoj održanoj 18. marta 1999. Tokom ključnih završnih faza ponovnog suđenja, od 18. marta 1999. dok ga nije počela zastupati gđa Avcı, 10. oktobra 2002. (vidi stav 39. gore), podnosilac je potpuno bio bez ikakve pravne pomoći.

130. U ovom trenutku Sud pocrtava svoju jasno ustanovljenu sudsku praksu, po kojoj se država u normalnim okolnostima ne može smatrati odgovornom za odluke i radnje advokata optužene osobe (vidi *Stanford*, navod gore, § 28), jer je ponašanje advokata odbrane u suštini stvar koja je između branjenika i njegovog advokata, bilo da je taj advokat imenovan putem besplatne pravne pomoći ili se privatno plaća (vidi *Czekalla protiv Portugala*, br. 38830/97, § 60, ECHR 2002-VIII; vidi i *Bogumil protiv Portugala*, br. 35228/03, § 46, 7. oktobra 2008). Međutim, u slučaju očiglednog nepostupanja advokata imenovanog putem sheme besplatne pravne pomoći, i nepružanja adekvatnog zastupanja, član 6, § 3(c) Konvencije traži od državnih vlasti da interveniraju (*ibid*).

131. U ovom predmetu, advokat koji je zastupao podnosioca nije imenovan putem sheme besplatne pravne pomoći. Međutim, Sud smatra da mladost podnosioca, ozbiljnost djela koja su mu stavljena na teret, naizgled kontradiktorni navodi koje su protiv njega iznijeli policija i jedan svjedok optužbe (vidi stavove 8, 18, 28. i 29. gore), očigledno nepostupanje advokata da mu pruži adekvatno zastupanje i, konačno, njegova brojna odsustvovanja s rasprava, trebali su navesti raspravni sud da smatra da je podnosiocu hitno potrebno adekvatno zastupanje. Optuženi, zapravo, ima pravo da mu sud po sopstvenom nahođenju imenuje advokata “kad je to neophodno u interesu pravde” (vidi *Vaudelle protiv Francuske*, br. 35683/97, § 59, ECHR 2001-I).

132. Sud je uzeo u obzir cjelinu postupka protiv podnosioca. Smatra da su gore navedeni nedostaci, uključujući naročito *de facto* odsustvo pravne pomoći u najvećem dijelu postupka, pogoršali posljedice nemogućnosti podnosioca da efektivno učestvuje u svom suđenju i ugrozili njegovo pravo na propisani postupak.

133. Shodno tome, došlo je do kršenja člana 6, § 1. Konvencije, u vezi sa članom 6, § 3 (c).

...

V. PRIMJENA ČLANA 41. KONVENCIJE

136. Član 41. Konvencije predviđa:

“Kad Sud utvrdi kršenje Konvencije ili njenih Protokola, a unutrašnje pravo date visoke strane ugovornice omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.”

A. Šteta

137. Podnosilac izjavljuje da je, u vrijeme hapšenja, radio i zarađivao oko 200 eura (EUR) mjesečno. Kao rezultat hapšenja, nije bio u mogućnosti da radi u periodu od pet godina i jedan mjesec. Shodno tome, izgubljeni prihod, uz kamatu, iznosi 32.000 EUR. Tvrdi da bi mu ova suma trebala biti dodijeljena na ime materijalne štete.

138. Podnosilac potražuje i sumu od 103.000 EUR u pogledu nematerijalne štete.

139. Vlada osporava ovakav zahtjev.

140. Sud ne pronalazi bilo kakvu uzročno-posljedičnu vezu između utvrđenih kršenja i navedene materijalne štete, te, shodno tome, to potraživanje odbacuje. Međutim, s obzirom na posebno teške okolnosti predmeta i prirodu utvrđenih višestrukih kršenja, podnosiocu dodjeljuje 45.000 EUR u pogledu nematerijalne štete.

...

IZ OVIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *proglašava* predstavku prihvatljivom;

2. *zaključuje* da je došlo do kršenja člana 3. Konvencije;

3. *zaključuje* da je došlo do kršenja člana 5, § 3. Konvencije;

...

5. *zaključuje* da je došlo do kršenja člana 6, § 1. Konvencije u vezi sa članom 6, § 3(c);

...

7. *zaključuje*

(a) da odgovorna strana ima platiti podnosiocu, u roku od tri mjeseca od datuma kad presuda postane konačna, u skladu sa članom 44, § 2.

Konvencije, sljedeće sume, koje će se pretvoriti u domaću valutu odgovorne države, po kursnoj listi koja će važiti na dan isplate:

- (i) 45.000 EUR (četrdeset pet hiljada eura), plus pripadajuće takse kojima podnosilac može podlijevati, na osnovu nematerijalne štete,
- (ii) 4.150 EUR (četiri hiljade sto pedeset eura), plus pripadajuće takse kojima podnosilac može podlijevati, u pogledu troškova postupka;
- (b) od isteka gore navedenog roka od tri mjeseca, pa do poravnanja, gore navedene sume će podlijevati osnovnoj kamati, po stopi koja je jednaka sporednoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke za period kašnjenja, plus tri procentna boda;

8. *odbacuje* ostatak podnosiočevog zahtjeva za pravično zadovoljenje.

Ova presuda je izrađena na engleskom jeziku i pismeno dostavljena na dan 20. januara 2009, u skladu s pravilom 77, §§ 2. i 3. Pravila Suda.

Sally Dollé
Sekretar

Françoise Tulkens
Predsjednik

© Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2012.

Zvanični jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prevod naručen je uz podršku Zakladnog fonda za ljudska prava Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). Nije obavezujući po Sud, niti Sud preuzima bilo kakvu odgovornost za njegov kvalitet. Može se preuzeti iz HUDOC-a, baze podataka Evropskog suda za ljudska prava (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili iz bilo koje druge baze podataka s kojom ga je Sud podijelio. Može se reproducirati u nekomercijalne svrhe, pod uslovom da se navede puni naziv predmeta, zajedno s gore navedenom naznakom autorskih prava i pozivanjem na Zakladni fond za ljudska prava. Ako će se ijedan dio ovog prevoda koristiti u komercijalne svrhe, molimo obratite se na publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int